

АҒЫЛШЫНША-ОРЫСША-ҚАЗАҚША ЭЛЕКТРОНДЫ СӨЗДІК ӘЗІРЛЕУ

*Авторлар: Ерсұлтанова З.С., т.ғ.к., доцент
Ардабайұлы Б., «Информатика» мамандығының 4 курс студенті
Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті*

Білім және ғылым министрлігі 2015-2020 жылдар үш тілді білім беру жолын анықтады [1]. Жұмыс көптілді академиялық топтарын құрудан басталды және оқу-әдістемелік әдебиетпен қамтамасыз етілді. Және ағымдағы оқу жылында ағылшын тілінде оқыту және еліміздің жоғары оқу орындарының барлық мамандықтар үшін информатика (АКТ) жүргізу туралы шешім қабылдады. Тереңдету және жетілдіру факультетінің ағылшын тілі дағдыларын, шетел тілін практикалық меңгеру Республикада ұйымдастырылды және тілдік курстар өткізілді. Жетекші жоғары оқу орындарының негізінде ағылшын тілінде олардың нысанасы юрисдикциясын үйрену ұйымдастырылды.

Мамандандырылған және эксперименттік мектептерді қоспағанда Қазақстанда оқу негізінен қазақ және орыс екі тілде жүргізіледі. Информатика, физика, химия және биология пәндері бойынша қазірдің өзінде 2020 жылға дейін жоғары оқу орындарында табиғи-математикалық цикл төрт пәндерді ағылшын тілінде тілінде міндетті оқыту көзделіп отыр.

Ол сондай-ақ жалпы білім беру жүйесі осындай қадамға дайын болуы тиіс, бұл анық. Daylight үш тілде білім беру жаңа білім беру үлгісі, ең алдымен, үлкен ағылшын тілінде сапалы нақты пәндерді үйрету мүмкін білікті оқытушылардың саны, және дидактикалық құралдарын, оның қамтамасыз ету дайындықты қажет етеді, өйткені: оқу жоспарлары, оқулықтар, әдістемелік, мультимедиялық ресурстар және т.б. үш тілде болуы қажет.

Терминологиялық сөздік, терминологический словарь – белгілі бір тілдегі ғылым мен техника, өнер, білім саласындағы арнаулы атаулардың сөздігі. Қазақ тіліндегі 1950 жылда дейінгі Терминологиялық сөздіктер жеке бір салаға арналмай, жалпы терминдерге арналып келді. Мысалы: «Атаулар сөздігі» (1931 ж.) «Қазақ тіліндегі терминдер» (1936 ж.), «Терминология сөздігі» (1948, 1950 ж.). Бұларда Қазан революциясынан бергі уақытта қалыптасқан термин сөздерді жинақтап, жұртшылыққа ұсыну мақсаты көзделген. 1950 жылы бергі кезеңде экономика мен мәдениеттің, ғылым мен техниканың дамуына байланысты әрбір ғылым, білім саласының терминдері өз алдына жеке сөздік ретінде шыға бастады. Солардың алғашқыларының бірі С.Арзымбетовтың «Орысша-қазақша ауыл шаруашылық терминдерінің сөздігі» (1952-1955 ж.). Кейін тіл білімі, әдебиеттану, музыка, металлургия, таукен ісі математика, физика, астрономия, педагогика, экономика, философия т.б. салаларға байланысты 30-ға жуық терминологиялық сөздіктер жарық көрді.

Бірнеше ай бұрын, программист үшін қазақ тілінде және кәсіби мақалалар кейбір терминдерін өзіңіз аударуға тура келеді. Бірақ «асинхронды сигнал» термині немесе «трафик дескриптор» әрине оның тоқтауын оған қойған еді. Ал «әлсіреу» немесе «қоспа» сияқты сөздерге тіпті аудармасыз бояумен, хакерлердің жетуі мүмкін еді.

Жақында профессор Әлімжан Berikul және Askhyn Turym IT-сөздіктің арнайы ағылшын-орыс-қазақ тілдерінде құру жобасын аяқтады. Бүгінгі күні олар 1200-ге жуық сөз аударылған еді.

Терминдер, барлық жаңа IT-технология Мәдениет және ақпарат министрлігінің Тіл комитетімен бекітілді.

Айтпақшы, латын терминдер саны ғана қазақ жұрнақ алды. *tasymaldau* адаптер – *beuimdeuish* жиі пайдаланылатын сөздер толық, мысалы, трансферт аударылған.

Сөздікпен жұмыс жалғастырылуда. Бұл әлеуметтік жобаны жүзеге асыруды, CISCO менеджері уәде етеді.

Қолданыстағы сөздіктер негізінде компьютерлік және интернет терминдердің ағылшын-орыс-қазақ сөздігі тақырып бойынша салынған, әліпби принципі бойынша 4500 сөзді қамтиды, түсіндіру нәтижесінде, компьютерлік және интернет өнеркәсібінде пайдаланылатын барлық негізгі терминдер, сөз тіркестерін және өрнектерді қамтиды. Ұғымдардың саны және қысқартулар үлкен санды қамтиды. Сөздік орта және жоғары оқу орындарының студенттері, аспиранттар мен оқытушылардың, техникалық субъектілері мәтін аудармашылар, компьютерлік және интернет саласының қызметкерлері, сондай-ақ ДК пайдаланушылардың кең ауқымы үшін арналған [2].

Компьютерлік және интернет терминдердің ағылшын-орыс-қазақ сөздігі компьютерлік және интернет өнеркәсібінде пайдаланылатын 4000 данасын қамтиды. Сөздік студенттер, магистранттар және орта және жоғары оқу орындарының техникалық пәндер мәтін аудармашылар, компьютерлік және интернет саласының қызметкерлері, сондай-ақ ДК пайдаланушылардың кең ауқымы үшін оқытушыларына арналған. Бұл сөздіктің авторлар тобы келесі ғалымдардан тұрады: Д.Б.Алибиев., Э.В.Нестерик, А.Т.Жумашева., А.Т.Махметова, С.Ж.Алимулова.

Front Page тілінде жасалынған электрондық терминологиялық сөздік құралына «Информатикадан электрондық терминологиялық түсіндірме сөздікті жасау» бойынша терминдер жиынынан және анықтамадан тұрады.

Front Page терезесін ашу үшін Іске қосу, Бағдарлама, Стандартты, Microsoft Office, Microsoft Office Front Page 2003.

Front Page-ді ашқаннан соң келесі ретпен орындаймыз.

1. Файл мәзірінен жаңа бет құру деген командасын таңдап жаңа бет құрамыз. Ондағы «глосарий» деген кнопканы Кірістіру менюіне кіріп «кнопка» командасын таңдап, оған текст енгіземіз. Содан соң дәл солай қалған «анықтама», «автор жайлы» кнопкаларын енгіземіз. Одан кейін жаңа бет құрып жүгіртпе жолға тақырыбын жазамыз. Жаңа титул бет құрып қалған сөздерді теріп жазамыз. Болған соң фрейм құрып біріктіріп аламыз.

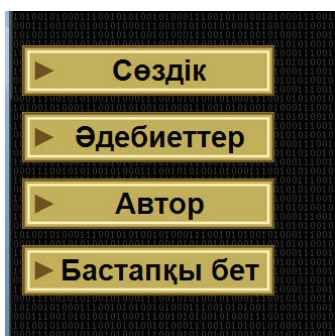
2. «Глосарий» кнопкасына гиперсілтеме жасау үшін файл мәзірінен жаңа бет құру деген командасын таңдап жаңа бет құрамыз. Сосын терминдердің мазмұны болатын алфавиттік тізім бойынша енгізетін кнопкалар (1-сурет) құрып аламыз.

1-сурет – Алғашқы бет

Одан кейін

3. Microsoft Office-тің құрамына кіретін Word документінде алфавит бойынша сақталған информатикадан терминдерді фон беріп Web бет ретінде сақтап Front Page папкасына сақтап аламыз. Одан әрі қарай терминдердің мазмұны болатын бетте (2-сурет):

2-сурет – Мазмұны

алфавиттік тізім бойынша енгізілген кнопкаларға жеке-жеке гиперсілтеме жасаймыз. Гиперсілтемеден кейін сақтап алып браузер арқылы ашып мазмұнынан кез-келген кнопканы басқанда сол әріп бойынша терминдер шығады.

4. Анықтама бетін құру үшін жаңа бет ашып «терминологиялық түсіндірме сөздік жасау» жайлы анықтаманы теріп енгіземіз. Содан соң, анықтама кнопкасына гиперсілтеме жасаймыз. (3-сурет)

3-сурет – Алфавиттік тізім

Жұмысытың практикалық құндылығы мынада жатыр:

Біріншіден, мен Информатикадан ағылшынша-орысша-қазақша электронды сөздікті әзірлеуде мол тәжірибе жинадым, соның ішінде осы іспеттес жүйелерді әзірлеудің аспаптық құралдарын игердім;

Екіншіден, оқыту барысында қолдануға болатын информатика пәні бойынша жаңа электрондық құрал «Информатикадан ағылшынша-орысша-қазақша электронды сөздігі» – компьютерлік оқулықты өз керегіне жарата алады, мен үшін бұл басты нәтиже болмақ.

Соңғы жылдары біз алдымен дәстүрлі қағаз жүзіндегі баламаларына қарағанда пайдаланушыларына жаңа «еркіндік деңгейін» ұсына алатын ағылшын тілді, кейін отандық электрондық энциклопедиялардың жарыққа шығуының куәсі болдық. Осы сәттен бастап жаңа оқыту құралдары – электрондық оқулықтарды жасау талпынысына бір ғана қадам қалған еді [3].

Қазіргі уақытта, осындай оқулықтарды жасау өз алдына бөлек жеке эксперименттердің шегінен шыққан кезде, оларды оқыту процесіне енгізуде белсенді талпыныстар жасалып, бұл жолда айтарлықтай тәжірибе жиналып қалған шақта «электрондық оқулық» деген терминнің өзін және оның тұжырымдамасын анықтау біршама айқындалып келе жатқандығы туралы айтуға әбден болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1 Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Информатика және компьютерлік техника. – Алматы: «Мектеп баспасы», 2002. – 456 б.

2 А. Сағымбаева. Front Page мүмкіндіктері. – Алматы, 2007. – 15,26 бет.

3 В.А.Будилов. Front Page практикалық жұмыс. – СПб: Наука и техника, 2005.

4. Бекітілген терминдер сөздігі. Қазақша-орысша, орысша-қазақша (15 мыңға жуық термин). – Алматы: Дайк-Пресс, 2009. – 328 б.

5. Дорожная карта развития трехязычного образования на 2015-2020 годы

/ http://www.filolog.org/load/normativnye_dokumenty/kazakhstan/dorozhnaja_karta_razvitija_trekhjazycznego_obrazovaniya_na_2015_2020_gody/28-1-0-575

6. Англо-русско-казахский словарь компьютерных и Интернет-терминов/Д.Б. Алибиев, Э.В. Нестерик, А.Т. Жумашева, А.Т. Махметова, С.Ж. Алимкулова, Б.А. Жетписбаева. – Алматы: издательство «ССК», 2016. – 264с.

ҚОСТАНАЙ МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ВИРТУАЛДЫ 3D ТУР ЖАСАУ

*Авторлар: Ерсұлтанова З.С., т.ғ.к., доцент,
Назарбек М., Информатика мамандығының 3 курс студенті
Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті*

Панорамалық фотосурет – көлденеңінен үлкен көру бұрышы бар кескінді жасауға мүмкіндік беретін фото суреттің түрі. Виртуалды тур – экранды үш өлшемді көп элементті кеңістіктің шынайы көрсетілу тәсілі. Виртуалды экскурсияның элементтері, әдетте, сфералық панорамалар болып табылады, олар өзара интерактивті сілтемелермен (өтетін нүктелер) біріктіріледі. Көбінвиртуалды саяхат барысында цилиндрлік панорамалар, виртуалды 3D нысандары және қарапайым фотосуреттер жатады. Басқаша айтқанда, виртуалды экскурсия - қарапайым сфералық панорамалардың жалпы көрінісі, ол қарау процесінде іс жүзінде «жылжуды» қамтамасыз етеді. Ол «қатысу әсері» - жарқын, есте сақтайтын визуалды бейнелер жасайды және өнім немесе қызмет туралы толық ақпаратты алуға мүмкіндік береді [1].

Цифрлы бағдарламаны қолдана отырып, желіге жүктелген суреттерді барлық қырынан, яғни 360⁰ градуста көруге болады. Әлемдік технология күн сайын жаңаруда, бұрын 3D форматындағы көріністерді арнайы құрылғының көмегімен ғана көруге болатын еді ғой, қазіргі таңда ондай қиындықтар жоқ.

360⁰ градустағы фотоларды түсірудің көптеген түрлері бар. Ең оңтайлы жолы 360⁰ градуста түсіретін камералар. Олардың ішінде үздіктері: Bublcam, Ricoh Theta S, Sphericam2, Insta360, Samsung Gear 360 (Сурет 1) т.с.с..

Ricoh Theta S

Insta360

Pro Samsung Gear 360

Сурет 1 – 360⁰ градуста түсіретін камералар